

ЛЕМ.фм+

ПАНРУСІНСЬКИЙ ТИЖДЕННИК № 7 02.05-08.05.2016

WWW.LEM.FM

Христос Воскрес!

4

Президент Анджей Дуда
стрітил ся з представника-
ми національних і етніч-
ных меншын

6

II Надзвычайний Конгрес
Стоваришыня Лемків

11

Акція «Вісла»

Зміст.

16

80 років од заснованя русиньской гімназії в Пряшові

27-го апріля 1936-го року Міністерство школства в Празі схвалило заснованя гімназії про Русинів в Пряшівскім регіоні. Головным ініціатором заснованя такой гімназії був...

4

Президент Анджей Дуда стрітил ся з представниками національных і етнічных меншын

6

II Надзвычайний Конгрес Стоваришыня Лемків з резигнацией ведучого і заповідю наступного

8

Молодий Лемко фіналістом загальнопольской географічной олімпіады!

10

Вышол новий номер «Бесіды»

11

Акція «Вісла»

12

Програм Театру Александра Духновича в Пряшові на місяць май

14

«Жыли попри собі – Полякы і Лемкы»

19

101 років тому в Талергофі...

20

Продолжаня

22

Програм як проблем

26

Скоропис

Редакция:

Шефредактор:
Демко Трохановскій,
технічний редактор:
Наталія Малецька-Новак,
члены редакції:
Богдан Гамбаль,
Севериян Косовскій,
Петро Медвідь,
Павел Малецькій.

Редакция.

Минула нам в посліднім тыжні 69. річниця акції «Вісла», єдна з бід ХХ віку, котра могучо влинула на днешній стан Русинів, не лем по північным боку Карпат, але з причини політичної ситуації – тоталітарного комуністичного систему, царствующого в «русиньскій» часті Европы піл столітя, была она такой лем єдным з вельох елементів русиньского ентоциду тамтых часів.

На знімці шефредактор тыжденика
Демко Трохановскій.

Можеме ся тепер натігати, хто кілько стра-тил і што хоче одзыскати. Два гектары ліса, п'ят моргів поля, а може нову деревяну хыжу в лемко-неоренесансовым стилю, котра мала вікна, двері і інчы люксусовы на тамтот час атрибуты. Єден мал млин, другій тартак, а тому третьому, што не барз ся хотіло робити, поле заросло, але напевно мал задумане за грошы вынаняти го на інчу ціль – гольфове поле, паркінг, або інчий доходовой бізнес.

То найчастійше в днешніх часах думаня. Перекладаючи го на сучасний язык, з перерахуваньом на вартіст – мі винны сто тисячів евро, бо дідо были худобны, тому піл міліяона, бо прадідо были робітны, зато своє выгаздували, а тамтому нич, бо стратили ся вшыткы документи, фіксуючы, же така родина даколи в історії жыла. Вшытко крас. Маме до цента порахуване, кілько держава має нам оддати за страчене вчас акції «Вісла». Може і добрі, бо справедливост мусит быти, але здає ся мі, же

мало уж остало таких люди, котры прібуют окрислити вартіст того, што порхувати тяжко: обдертя нас з чести, змогы творити спільноту і – бодай найвжанийше – жыти в «нормальности». Лем ци тото можеме порахувати? В грошах – напевно ніт, але думам, же нашли бы ся спеціялисты, котры оцінили бы даяк товдышний стан, зрівнали з днешнім і вказали сальдо.

Лем же, кому такой рахунок днес треба? Колиси чул єм опінію, же кед нам уж вшытко оддадут, будеме міцны, як николи перше. Будеме богаты, бо нашы маловартістны 70 років тому стары хыжы, поля, маєткы, днес мают доцяп інчу, ліпшу ціну. Ідучы тым путем думаня – акція «Вісла» была банковом локатом капіталу, котрого якысий час не можеме выняти з конта, а банк гварантує нам, же коли мине записаний в контракті час, выймеме тото, што сме вложили, разом з обіцяным процентом зыску.

З економічного пункту пізріня – вшытко супер (лем мусят оддати!). А ци локата (чыт. заморожыня) на такой піл столітя нашой чести, змогы творити спільноту і жыти в нормальности, приносить такой же профіт? Неможніст быти «нормальным», а розумію тото через заборонены комуністами і їх поплечниками: вчыня лемківского языка, свобідну діяльніст ріжного рода організаций, або інституцій культуры, выдаваня газет, книжок, неможніст розвивати ся – то головна і найбільша ціна, зменьшаюча сальдо до мінімум понад зеро, бесідуючы економічным языком.

З уст до уст уж вельо років переносиме вельо мітів. Напримір таке, же перед 1947 р. Лемкы жыли в згоді, ніхто ся з другим не сварил, сусід сусідови все помагал, ніхто не вкрал, ніхто не побил – лемківска ідилла. То, очевидно, неправда. Дальше – Русины північного боку Карпат были монолітичным соспільством, о єдным політичным напрямі і світопогляді. Люде были лем прекрасны, парадны і мудры. То тіж неправда. Того рода мітів нашли бы сме більше, але одкале ся они берут? По мойому, то лем проба тлумачыня собі, же уж ся нич не даст зробити. Уж сме згынули, уж нас неє, а тамто ся не верне. Такє думаня єст днес барз выгідне, бо позвалят скоро забыти о нормальности, чести і спільноті, а іщы скорше вернути до припомніня, же днес на дідовых моргах мал бы-м гольфове поле.

Зробил ся мі економічний вступ, хоц на економії ся знам так добрі, як на геологічній структурі Карпат. Зато буду кінчыл. Америкы другій раз не одкрыю, кед речу, же уж сто років тому нам віщували, же нас неодола не буде. А мы фурт сме і, надію ся, будеме. З дідовыма моргами, або без них. Просто – будеме. ●

Президент Анджей Дуда стрітил ся з представниками національних і етнічних меншын

Наталія Малецка-Новак
natalia@lem.fm

В вівторок 26. квітня/апріля, о 11.00 год. президент Польської Республіки – Анджей Дуда, стрітил ся в Президентским Палаці з жыючыми в Польщі представниками національних і етнічних меншын, які входять в склад Спільной Комісії Уряду та Національних і Етнічних Меншын (СКУТНіЕМ).

Як повіл президент, была то перша його так велика стріча з меншынами, які жыють в Польщі. В своїм выступліню підкрислял, як важном задачом єст будуваня і зміцняня спільноты, котром сут державляне Польщі. Зазначыл, же єдном з найціннійшых вартості єст факт, же Польща єст монолітичном державом і же неє в ней конфліктів на національным, або етнічным фоні. Додал, же николи не згодит ся на такє і все буде против тому протестувал, жебы в Польщі явил ся шовінізм і буд-які фобії на національным фоні.

Дальше бесідувал тіж, же треба закликувати до спільной пошаны та пошаны для культуровой окремоты, бо іх в історії Польщі все было вельо і они будували польську культуру – польську в розумліню, же находить

ся в Польщі і складат ся з вельох ріжнорідности, які взаімно ся переплітають.

Польскы законы визнають національними меншынами: білоруску, чешску, литовску, німецку, ормянску, словацку, українську та жыдівску, а етнічними: лемківску, караїмску, ромску і татарску. В розумліню уставы, ріжниця межде понятєм національной і етнічної меншыны єст критерія ідентифікації з нацією зорганізуваном в другій державі. Од січня/януара т.р. в Сеймі тырвають работы над громадянським проектом, якого цілю єст вызнаня Шлезаків за етнічну меншыну.

Рафал Бартек, представник німецкой меншыны та спілведучий СКУТНіЕМ, припомнул, же в Польщі єст 58 гмін і 1218 місцевості, в котрых введено двоязычны назвы. Такы таблиці находять ся і на Лемковині, м. ін. в Конечній, Ждыни, Гладышові, Ріпках ци Білянці.

Спільна Комісія Уряду та Національних і Етнічних Меншын была покликана в 2005 році на основі закону о меншынах. За задачу мат выдаваня опіній і дораджаня в справах тыкаючых ся меншын. Творять єй представники

На знімці по правій:
Маестро Ярослав Трохановскій
нагороджений президентом
Золотым Крестом Заслугы,
долов: Добеслав Жеменевскій,
Начальник Выділу Національ-
ных і Етнічных Меншын
в Департаменті Віроісповідань
та Національних і Етнічных
Меншын МВСІА
(фот. Демко Трохановскій).

фот. Анджей Грехоровіч/ КППР.

выміненых в уставі міністерств та представники національних і етнічних меншын. Актуальными членами Комісії зо стороны лемківской меншыны сут од 2014 др Мирослава Копыстьянська і проф. Штефан Дудра. В роках 2005–2014 лемківску меншыну репрезентувала дргаб. Олена Дуць-Файфер, яка на спільным засіданю парламентарной Комісії Національних Меншын і Спільной Комісії Уряду та Національних і Етнічных Меншын, присвяченым 10. річниці схваліня закону о меншынах з 6. січня/януара 2005 р., за свою долголітню успішну роботу на ниві підтримуваня лемківской етнічної достоменности, освітовых і культурных задач, отримала од Сейму почесну грамоту.

2015 рік был нагодом на підсумуваня минулых 10 років, коли діє спомнена устава. З той нагоды в цілій Польщі проходили стрічы, конференції, дискусійны панелі, на котрых вели ся бесіды о єй великым значіню для меншын і регіонального языка, але і критичным пізріню на єй недосконалості. Своє торжественне засіданя з нагоды 10 років од першой стрічы (21. вересня/септембра 2005 р.) мала тіж Спільна Комісія Уряду та Національних і Етнічных Меншын, котра 22. вересня/септембра 2015 р. зышла на ювілей свойого 10-літя в Канцелярії Презеса Рады Міністрів Польської Республіки, де грамотами од товдышнього Міністра Адміністрації і Цифризації, Анджея Галіцкогго, были нагороджены вшит-

кы бывшы і актуальны члены Комісії з меншыновой стороны. Комісія не забыла тіж внескувати до президента о державны нагороды для выдатных осіб, котры од років денпо-ден причыняють ся до збережыня спадковины меншын в Польщі. Президент Польської Республіки, Анджей Дуда, за охорону і розвиток культуровой достоменности національних і етнічных меншын нагородил в тым дни шість осіб, посеред котрых нашол ся выдатний лемківскій композитор, диригент, мультиінструменталиста, але тіж народний діяч, писатель і пречудовий інтерпретатор вершів Івана Русенка – Маестро Ярослав Трохановскій, нагороджений президентом Золотым Крестом Заслугы. •

Демко Трохановскій
demko@lem.fm

II Надзвичайний Конгрес Стоваришшя Лемків

з резигнаційом ведучого і заповідю наступного конгресу

В суботу, 23. квітня/апріля 2016 р., в лігницькій сідибі Стоваришшя Лемків при ул. Зофії Коссак 6, на II Надзвичайний Конгрес Стоваришшя Лемків зышли ся делегаты кружків організації з цілою Польщы, находячих ся в Лігници, Любіні, Вроцлаві, Хоцянові, Гожові Великопольскым, Пшемкові, Креници, Лісци і Михалові. Причыном скликаня того засіданя было рішыня Головного Заряду СЛ, котрий на основі записів статуту (§5, пункт 54. а-б) запланувал дві головны темы, котрыма мал заняты ся конгрес:

- персональны зміны в головній ревізійній комісії стоваришшя – зголошуваня кандидатів і выборы,
- дискусія і голосуваня над пропозиціями змін в статуті стоваришшя, котры прирыхтувала і представила кінцьом січня/януара 2016 р. робоча група, покликана до той справы.

По реєстрації делегатів і выданю ім мандатів через секретаріят конгресу, з малым опізніньом засіданя зачало ся офіційным одкрытьом стрічы ведучым ГЗ СЛ – Андрийом Копчом, та выбором рахуючо-мандатной комісії і выбраньом Президиі II Надзвичайного

Конгресу Стоваришшя Лемків, котру очелил Євгеній Габура, ведучий кружка СЛ в Пшемкові. По провірці листы присутных і перерахуваню кількості делегатів, што было статутowym вимогом до вызнаня засіданя важным, зачала ся робота над справами, для котрых зышол ся надзвичайний конгрес.

Євгеній Габура напочатку пояснил, яка была головна причина скликаня делегатів організації – дополнити склад Головной Ревізійной Комісії, з котрой вчас тырваня каденції зрезигнувала Марія Брода, чым в результаті зменьшыл ся состав комісії пониже мінімальний, передвиджений статутым, 3-особовий склад. Жебы не кликати делегатів з вшыткых країв Польщы лем для той, технічної справы, Головний Заряд Стоваришшя Лемків задумал провести консультації над змінами в статуті організації, котры розослал делегатам разом з запрошыньом на конгрес.

Важніст, ачий необхідніст реформи статуту СЛ, котрий такой не змінил ся од основаня общества в 1989 р., видно было од початку засіданя, понеже делегаты замінили порядок справ, котрыма мали ся займатися, зато

одложили персональны выборы до Головной Ревізійной Комісії на другу част стрічы і зачали дискутувати над самым статутым. Як ся неодола вказало, тот проблем выкликал горячу бесіду. Пропозиції, представлены Головным Зарядом СЛ, не все были східны з внесками робочой групи, котра скінчыла свою працу над записами статуту в січні/януарі 2016 р. Тота група підкрисляла, же тепер обовязуючы записы сут уж архаічны, статут старий, неактуальний, непристосований до днешніх часів, зато треба го радикально змінити.

По долгых дискусиях, вымінах поглядів і презентаціях вельох опіній на поєдны темы, котры тыкали ся форми і детальных розвязань, вказуючы тіж на ріжнорідне постеріганя потреби змін записів статуту через делегатів кружків, ведучий Президиі II Надзвичайного Конгресу Стоваришшя Лемків, Євгеній Габура, запропонувал покликати комісію, котра в найближшым часі має выпрацувати консенсус в тій справі і, при спілпраці з членами вшыткых кружків вчас робочых стріч, скликати в 2017 році наступний надзвичайний конгрес, котрий мал бы ся заняты лем прынятьом нового статуту організації. За тым розвязаньом заголосувала більшіст присутных, а конгрес міг перейти до наступных заплануваных пунктів засіданя.

По полуденковій перерві делегаты заняты ся дополніньом складу

Головной Ревізійной Комісії. В результаті голосуваня, до 4-особовой ГРК вошли:

- Митро Русинко – ведучий ГРК,
- Богдан Гамбаль – заступця ведучого ГРК,
- Богуслава Німаш – секретар ГРК,
- Даміан Трохановскій – член ГРК.

Головна Ревізійна Комісія запланувала свою першу робочу стрічу на місяц серпен/август того рока, а будучы контрольным органом Стоваришшя Лемків, попросила Головний Заряд СЛ о мериторичну спілпрацу в передвидженій в статуті обшыри своїх компетенцій.

В актуальным статуті Стоваришшя Лемків находиме два види конгресів: звычайний і надзвичайний. Перший з них скликуваний єст раз на штырі роки – на ним представляны сут справописы з діяня Головного Заряду Стоваришшя Лемків за цілу каденцію враз з фінансовым розрахуваньом та, вчас выборов, покликаны сут новы власти організації на дальшы штырі роки. Наздвичайний конгрес може быти скликуваний в важных і необхідных справах з ініціативы м.ін. Головного Заряду СЛ, Головной Ревізійной Комісії, ци на внесок мінімально двох третин кружків общества і занимат ся конкретно лем тыма справами, гу котрым был скликаний.

Минулий конгрес был другим позашоровым, надзвичайным конгресом СЛ (перший одбыл ся 25. марця 2014 р. з нагоды 25-літя організації) і проходил рік по VII Конгресі СЛ, який в лігницькій сідибі при ул. Зофії Коссак одбыл ся влоні, 25. квітня/апріля 2015 р., што дало третє запоряд конгресове засіданя Стоваришшя Лемків рік-по-рік, на котрым присутны были делегаты з вшыткых кружків організації. Заповіданий на 2017 рік III Надзвичайний Конгрес Стоваришшя Лемків окрем того, же має заняты ся реформом своего статуту, буде мусіл станути перед іщы єдным, важным проблемом. На посліднім конгресовым засіданю дотеперішній ведучий Головного Заряду СЛ – Андрий Копча, котрий выполнял тоту функцію од самого початку істнуваня СЛ (1989 р.), заповіл, же зрезигнує з ведіня стоваришшя. Тым способом, найстарша по політичных перемінах 1989 р. лемківска організації в Польщы буде мусіла до того часу найти заступцю, котрий не лем буде шефувал Стоваришшню Лемків, але, што было дотепер неписаным принципом, будучы ведучым общества, може войти в склад Світової Рады Русинів, діючой в межеконгресовий період в імени Світового Конгресу Русинів, до котрого од моменту основаня в 1991 р. принадлежыт Стоваришшя Лемків. •

Молодий Лемко фіналістом загально- польської географічної олімпіади!

Мило нам заявити про успіх єдного молодого Лемка – Павла Старинського, ученика ІІ Загальноосвітнього Ліцею ім. Станіслава Выспяньского в Ліґниці, котрий остал фіналістом загальнопольської географічної олімпіади! На початок додаме лем тільки, же то не єдиний успіх того ученика, але о тым дале.

Севериян Косовскій
seweryjan@lem.fm

Центральны змаганя загальнопольської географічної олімпіади проходили в днях 21.–24. квітня/апріля т.р., в Хожові. Фінальна част олімпіади складала ся з двох етапів. В першым – писемным, ученик муслі вказати своє знаня нт. аналізу мап, графів, діаграмів та лучыня інформацій з ріжных части наук. Друга част – то уж тереновы змаганя, вчас котрых, при схоснуваню модерного інформаційно-технічного ґратя, Павел описувал терен, а попри тым выказувал ся знаньом працы в дружынї.

Як бесїдує Павел – [...] з том олімпіадам не так просто, прото же в цілій Польщы занял єм, што правда, 33. місце, але завдякы тому, же єм фіналістом, єм уж освободжений од писаня тогорічного матурального еґзаміну з географії, што значыт, же отримую з того предмету результат, зарахуваный на 100% пунктів [...]. Окрем зарахуваной в олімпійскым трибі матурї географії, Павел буде того рока здавал іспыты м.ін. з математики, анґлицкого та німецкого языків.

Ученик долго думал над матуральным іспытом з лемківського языка, але конець-кінцьом зрезигнувал з той можливости, як бесїдує кус несміло – не за добрі ся чую в писаным лемківскым языку. Припомнийме, же то в його школі перший раз в Польщы была писана перша матура з лемківського языка. Од 2013 рока четверо матурантів підышло до іспыту з лемківського языка (3 хлопців і 1 дівча), але уж тепер можеме поіфнормувати, же до того ексклюзивного чысла долучыт в маю друга школярка, котра матуральной еґзамін з лемківського языка буде здавала в Глоґові. Звідали сме тіж про будучы пляны Павла Старинського – [...] кед ся поведе, хотіл бы-м зложыти паперї до Головной Гандльовой Школы

в Варшаві [Szkoła Główna Handlowa, SGH – прип. ред.]. Опікунком фіналісты в загальнопольській олімпіаді была його учителька географії, Беата Куця.

В влонишнім інтервю для ЛЕМ.фм, Павел Старинскій бесїдувал же школа, до якої ходит, є выняткова, як іде о підхід до Лемків, а і самы лемківскы школярї активні діют в жыттю школы, то і не без причины єст о Лемках голосно, не лем про смоянуту уж історичну, першу матуру з лемківського языка.

Павел, окрем своїх математично-фізичных заінтересувань, цікавит ся тіж історийом і географійом. Попри тым, єст членом Лемківского Ансамблю Пісні і Танця Кычера, з котрым зїхал уж добрий фалаток світа. Гоббистичні вчыт ся церковно-славянського языка при Осередку Співу Церківнославянського Языка в Цепліцах, котра, помедже інчыма, має задучу приготовити будучых дя-

ків до служыня в парафіях вроцлавско-щецінської єпархії ПАПЦ.

Корені П. Старинського выводят ся м.ін. з середньої Лемковины (села Ізбы і Фльоринка), але – як споминат ученик – нашли бы ся і в східньо-лемківській Зындранові.

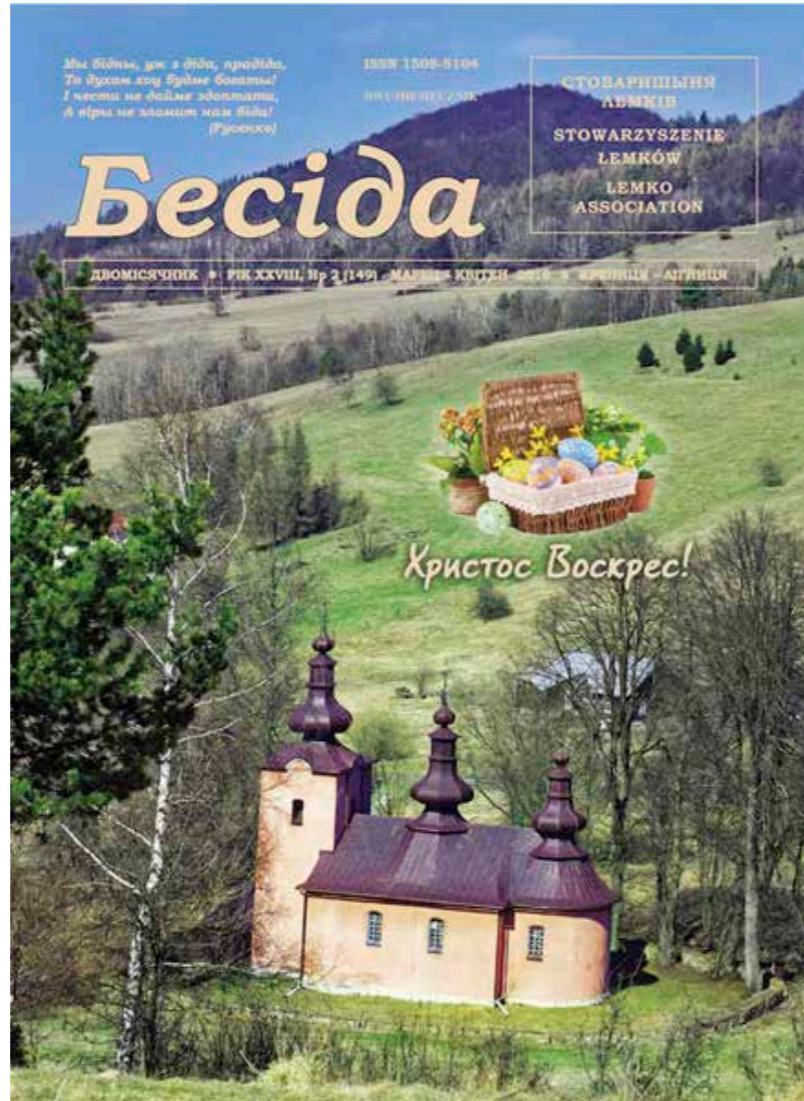
Вертаючы до успіхів, про котры спомнено на зачатку тексту, Павел Старинскій то тіж двократний лавреат Загальнопольского Статистичного Конкурсу, на котрым занял друге місце в Польщы. З тым успіхом вяжут ся і дальшы поведжыня молодого Лемка з ліґницького ліцею, зато же влони был угоноруваний стипендіюм Презеса Рады Міністрів за загальны успіхы в шкільным та позашкільным вымірі. Товды же, при нагодї стрічы з премьер Польщы – Євом Копач, Павел запросил єй до спільной знимкы, на котрій (як видно долов) польска Презес Рады Міністрів тримат лемківску фану, на котрій находит ся русинській медвід. •

Фот. архів П. Старинського.

Вышол новий номер «Бесіды»

Демко Трохановскій
demko@lem.fm

Доступний єст уж в продажы новий, передсвятотчний номер часопису «Бесіда», пресового органу Головного Заряду Стоваришчыня Лемків. То двомісячник, выдаваний такой од моменту основаня організації в 1989 р. (перший номер «Бесіды», товды іщы кварталника, вказал ся 30. червця/юнія 1989 рока), будучий найдолше і доднес непрестанно выходячим русиньським періодиком по політичных переменах другой половины XX ст. в центральной і східній Европі.

Окрем постійных розділів з минулыма подіямы, переглядом пресы, рецензіями книжкових выдань, гумором, літературныма творами, в найновшым номері двомісячника «Бесіда» мож найти м.ін. такы статі:

- Петра Трохановского – *Долго вычекуваны народины Дня Русинів* – реляція з Дня Русинів в Польщы
- Демка Трохановского – *За нами перше спільне засіданя зарядів Стоваришчыня Лемків і Руской Бурсы* – реляція зо стрічы в Лігници,
- Андрия Копчы – *Медже Меджелабірцями а Осієком* – річнищова статя з нагоды 25-літя Світового Конгресу Русинів,
- Наталії Малецкой-Новак – *Ден Материньского Языка*,
- Петра Трохановского – *Стріча сентиментальна або вічна (я) памят* – о похороні в камяньськым костелі, котрий в давных часах міг быти церквом.

То уж 149. номер «Бесіды» (а другій тогорічний), котрой од самого початку шефредактором єст Петро Трохановскій. Ёй окладинку такой все прикрашають прекрасны знимкы церкви, придорожных крестів і інчых пречудовых елементів краєвиду Лемковины, авторства Петра Басалыгы, фотографіка з Крениці, будучого при редакції «Бесіды» од самого початку, але і перше спілпрацюючого м.ін. з «Голосом Ватры» (выдаваным раз до рока при ватрах 1983–1989 р.) і документуючого першы Лемківскы Ватры в Чарній, Ганчовій і Бортным, коли до 1989 рока были они лемківськыма не лем в свойй назві.

Обшырний архів «Бесіды», wraz з найновшым номером, можете найти в читальни бібліотеке Руской Бурсы, при ул. Сенкевіча 28 в Горлицях, де окрем того і інчых выдань, достанете тіж добру каву. ●

Акція «Вісла»

Богдан Гамбаль
gambal@lem.fm

28. квітня/апріля 1947 р. в рамках тзв. операції «Вісла» польскы власти зачали насильну депортацию Русинів з Лемковины.

В офіційно подаваных причынах ей необхідности голошено потребу знеутралізуваня вшыткых оружных ґруп українських террористичных бандерівських зґрупувань на обшыри польскых земель. Дослідники–історыки не сут согласны в оціні, ци рішыня про выселіня Русинів і Українців было придумане в Варшаві, ци в Совітськым Союзі. Неєднозначна єст тіж роля, яку одограли в тых подіях українскы комуністы – члены уряду Совітского Союза, лем же цілу депортаційну акцію організувало і провело польське войско в силі 4 пішых дивізій, а окрем того тіж інчых мілітарных і парамілітарных ґруп. Догварка з чехословацкым урядом мала забезпечыти границу, жебы призначены до выселіня Лемкы та бандерівці не втікали на ёй територію, або захід Европы.

Рахує ся, же депортациями в часі акції «Вісла» было обнятых праві 150 тис. люди, в тым числі праві 45 тис. Русинів з Лемковины. Выселіня проходило поступенно, аж до липця/юлія 1947 р. Село по селі было етнічні чыщене, та його жытелі під ґвером, примусово выганяны. Кажда лемківска родина мала лем 2 години часу на забраня того маєтку, якій были в силі взяти на фурманку. Выганяли такой вшыткых, без огляду на тото, ци медже нима были старці, діти, або заслужены для освободжыня Польщы спід німецкой окупации. Трафляли ся выселіня мішаных польско-русиньскых родин. По дорозі выселенці часто были окраджены, зневажаны і поневолены. На Лемковині депортуваных гнали до колейовых стаций, де мали быти запакуваны разом з добытком до товаровых ваґонів. Такы депортаційны пункты были медже інчыма в Лупкові, Команчы, Боску, Щавным–Куляшным, Высочанах, Писарівцях, Загірю, Саноку, Горлицях, Грибові, Санчы, Яслі, Мушыні та Коросні. Транспорты керуваны были на місце выгнаня – на Шлеск, Любушску

Землю, Поморя і землі бывшых Прус. По дорозі, в Осьвенцімі, одбывала ся селекція Русинів до концтабору в Явожні. Заперто в ним близко 500 Русинів.

Акція «Вісла» в наслідстві причынила ся до знищыня лемківского доробку поколінь та зміны культурового облича Лемковины. Польскы власти, за совітськыма взірцями, довели до примусовой польонізації і українізації Русинів з Лемковины, зліквідували лемківське шкільництво, Церков та соспільны русиньскы організації. Цілий материяльний доробок Русинів – вшыткы поля, лісы, горы, церкви, теметовы, капличкы і хыжы остали польськыма властями завлащены і такой нич з того маєтку не было потім оддане поєдным властителям. По 1989 р. част соспільного лемківского добра могла реституувати Церков, а Лемкы, Русины могли наново основати свої автономічны здружыня. ●

На знимці: вид на Віслу в Кракові (фот. Богдан Гамбаль).

Програм Театру Александра Духновіча

в Пряшові на місяць май

Словацька
рапсодія
у русиньскім
театрі

Петро Медвідь
petro@lem.fm

«МОСКВА-ПЕТУШКИ»

Твор Москва-Петушки Венедікта Єрофеева є часто означований як роман-поема, і бере ся за ключовый твор російской постмодерны. Історія є барз проста: Венечка ся збудить скоро рано по перепитой ночі на ґарадічах московского панелаку, напийт у весмірных параметрах. Но вирішыть, же навщівить свою любов в Петушках, містечку далекім дакілько годин влаком. Почекають, покля відкриють першы склепы, накупить деякы предмети котры треба ку пережитю (або скоріше ку непережитю) той драгы... І іде ку желізничній штації. Наступить до влаку і... Дійде до ціля своей драгы? Не дійде? То вже не повіме... Біблія алкоґоліків, так є тот поема часто і правом называна. І зато, же алкоґоліци цілого світа суть братя, бо їх звязує тот найсилніший звязок, творцьове собі дозволили позмінити підназву інсценациі на «біблія алкоґоліка».

4.05.2016 (Мала сцена, 19.00 год.)
7.05.2016 (Мала сцена, 19.00 год.)

«КОВАЛІ»

Песа сербского автора Мілоша Ніколіча є абсурднов, місцями терьпков комедійов, котра вас заведе до ковальской ділні, десь в Німецьку. В ній ся десятки років по войні стрічають трьоми ковалі, бывшы вояци, котры вдяка «службі отцюзині» проплели свої долі і свої роды. Каждый забезпечив свого потомка і наслідника своей кузні. Но як раз тот реальность їх по роках дожене до безнадії і выжадать собі їх стрічу. Но кому властно іщі потрібны ковалі і їх кузні? Чекають на вас много запліток і розузлінь.

11.05.2016 (Велика сцена, 19.00 год.)

«КОРЧМА ПІД ЗЕЛЕНІМ СТРОМОМ»

Песа, котра є засаджена до періоду великой господарской крізы в тридцятых роках 20-го столітя, приносить нечекано актуалны темы – безробітність, еміґрацію, ці здичаность міджілюдьскых одношін у сплоченьскім оточіню, котре є збавлене людьскости. Тоту уровень песьы може видиме іщі актуалніше, як у часі выникнутя твору. Напрік дотуліню ся із грубов реальностьов днешнього світа песа в собі несе і надію на ліпший живот, віру в позітивны вартости чоловіка, і хоче поштовхнути позерателя ку животній активності, жебы поїмав свою судьбу до властных рук. В тім нам песа так дакус припоминає прославленний драматічний твор Ґорького На дні. Споминана песа юбілующого драматіка Петра Ковачіка – у тім році доживаєть ся 80-тых народенин, має в Театрі Александра Духновіча в Пряшові вшыткы передположіня, жебы зазвучала у своїх сытых драматічных, як і лірічных, ці медітаівных положінях..

19.05.2016 (Велика сцена, 19.00 год.)
ПРЕДПРЕМЕРА
20.05.2016 (Велика сцена, 19.00 год.)
I. ПРЕМЕРА
25.05.2016 (Велика сцена, 19.00 год.)
II. ПРЕМЕРА

Петер Ковачік

Театер Александра Духновіча в Пряшові в рамках своей юбілейной 70-той театралной сезоны приготавлиє свою остатню премьеру, котра одбуде ся дня 20-го мая 2016-го року. Режії ся хопив словацький театралный і телевізний режисер Матуш Ольга, котрый із драматічным колективом театру робить на пєсі словацького драматіка Петра Ковачіка під назвов *Корчма під зеленым стромом* (Словацька рапсодія по русиньскы).

Песа, котра є засаджена до періоду великой господарской крізы в тридцятых роках 20-го столітя, приносить нечекано актуалны темы – безробітність, еміґрацію, ці здичаность міджілюдьскых одношін у сплоченьскім оточіню, котре є збавлене людьскости. Тоту уровень песьы може видиме іщі актуалніше, як у часі выникнутя твору. Напрік дотуліню ся із грубов реальностьов днешнього світа песа в собі несе і надію на ліпший живот, віру в позітивны вартости чоловіка, і хоче поштовхнути позерателя ку животній активності, жебы поїмав свою судьбу до властных рук. В тім нам песа так дакус припоминає прославленний драматічний твор Ґорького На дні. Споминана песа юбілующого драматіка Петра Ковачіка – у тім році доживаєть ся 80-тых народенин, має в Театрі Александра Духновіча в Пряшові вшыткы передположіня, жебы зазвучала у своих сытых драматічных, як і лірічных, ці медітаівных положінях.

Петер Ковачік – автор песьы, є словацький прозаїк, драматік і фільмовый сценаріста. Його літературны зачаткы сягають до 1958-го року, коли зачав выдавати свои першы творы у новинках і часописах, так само писав про радіо. Перша книжка му вышла у 1964-ім році. Ку його найзнамішим про словацьку публіку творам належить роман зо живота лісных робітників під назвов *Невіра по словацькы*. Твор *Корчма під зеленым стромом* є із 1976-го року і був то перший театралный драматічний твор Ковачіка. В тім самім році была *Корчма під зеленым стромом* выдана і книжно. ●

13

14

15

16

13

14

15

16

«Жыли попри собі – Полякы і Лемкы»

/ проєкт учеників ґорлицкой ШКОЛЫ

Севериян Косовскій
seweryjan@lem.fm

інформацій на тому тему, но і окремо того кождий з нас (осіб котры сут в проєкті) має дашто спільне з Лемками.

Окрем Юлії Дуць, спілаторами фільму сут тіж Катерина Глива та Аркадій Тарса. Інтервю были проведены з близкыма авторам особами, чого же плодом єст фільм *Жыли попри собі – Полякы і Лемкы*. Участники проєкту надіют ся достати до дальшых етапів в Варшаві.

В фільмі выступили Аґата Колодїйчык, Михал Колодїйчык та Олена Дуць. Чути тіж музику *Гудаків, Квадро Сусанны, Сусанны Ярой-Малецкой та Дуляровых Братів*. Находят ся гын тіж фотографії авторства Ярослава Мазура та архівальны знимкы з родинных альбомів. •

Жыли попри собі – Полякы і Лемкы – то нова ініціятива учеників ґорлицкого Комплексу Економічных Шкіл ім. Йоана Павла II, котрой результатом єст ок. сорокминутый фільм, зреалізуваний в рамках проєкту «Оповім Ти о Свобідній Польщы»/«Opowiem Ci o Wolnej Polsce», організуваного Центром Громадянської Едукації в Варшаві. Як бесідує єдна зо спілаторок фільму, Юлія Дуць – [...] так на правду з ініціятивом вышла наша учителька історії, п. Павлина Квятек. Спочатку проєкт мал быти о жыттю Лемків, Поляків і Жыдів, але коли зачали сме ся заглибляти в документи, рішыли сме, же радше получыме лемківско-польскы реляції, прото же маме дуже

Фільм «Жыли попри собі – Полякы і Лемкы» мож обзерати в сервисі YouTube на каналі *LemkoPower*.

На знимках горі: кадры з фільму «Жыли попри собі – Полякы і Лемкы».

80 років од заснованя РУСИНЬСКОЙ ГІМНАЗІЇ в Пряшові

Петро Медвідь
petro@lem.fm

«Не просиме златы горы, лісы, не жадаме одпустити нам дані, ани поміч про людей без работы, не жобреме алмужну,» писав владыка Гойдіч чехословацькій владі з пожадавков, жебы зрядити гімназію про Русинів у Пряшові. Минать 80 років од часу, коли было схвалене заснованя русиньской гімназії в центрі Пряшівской Руси.

27-го апріля 1936-го року Міністерство школства в Празі схвалило заснованя гімназії про Русинів в Пряшівскім регіоні. Головным ініціатором заснованя такой гімназії був уж на кінцю 20-тых років 20-го століття Федор Ройковіч, котрый був втогды грекокатолицьким парохом в Людтині, пізніше і владыка Гойдіч. 1-го марца 1936-го року із ініціативи Общества руськой молодежи і Союзу руських учітетлів був выголошений меморандум 8-ох русиньских організацій, адресований председови чехословацькой влады Міланови Годжови. Таку інституцію, як была гімназія, могла втогды отворити лем держава, окрес або церьков. Комітет, котрый приготовльовав одкрыта гімназії в Пряшові, обернув ся втогды на єпископа Пряшівской грекокатолицькой епархії Павла Петра Гойдіча, ЧСВВ, ці бы основательом школы не стала ся Грекокатолицька епархія. Єпископ з радостьов тоту пропозицію прияв. Штуденты перед тым

мушили ходити на гімназії наприклад на Підкарпатьску Русь, што было про дакотрых далеко. Лемковина свою гімназію не мала.

В писмі президентови Томашови Гарікови Масарікові, окрім іншого, владыка Гойдіч написав: «Не просиме златы горы, лісы, не жадаме одпустити нам дані, ани поміч про людей без работы, не жобреме алмужну. Жадаме лем тото, што нам давать Конштитуція на основі природного права – абы русиньскы діти в русиньских селах могли ся учіти по русиньскы.» Так выникла Грекокатолицька руська реална гімназія в Пряшові, котра зачала навчаня в школьскім році 1936–1937.

Языком навчаня ся став руський язык. Першым директором гімназії ся став доктор Николай Бобак а од половини мая 1945-го аж до 1953-го року був директором Алексей Фаринич. Найвеце ся заслужыли на выбудованю русиньской гімназії єпископ Гойдіч, адвокат Іван Пещак, лікарь Діониз Ройковіч і Павел Дубай. Николай Бобак пізніше, у 1944-ім році, коли вышли із гімназії першы абітурьенты, повів: 1936-ый рік є в історії карпатьских Русинів такый важный, як 1862-ый про словацький народ.» Думає тым рік, коли была заснована перша словацька і перша русиньска гімназії на території днешньої Словакії.

«Не просиме златы горы, лісы, не жадаме одпустити нам дані, ани поміч про людей без работы, не жобреме алмужну»

По тім, што вышла інформація в русиньских новинках, же выникать русиньска гімназія в Пряшові, пришло на банковый рахунок гімназії в першых двох тыжднях 20 тисяч корун, і в далшых тыжднях ся сума збірок од спонзорів, родічів, інтелігенції, живнотників, рольників і сел звекшыла двараз. На кінцю рока 1936 уж было в банці 50 тисяч корун.

Держава зачала підпорьовати школу аж од 1942-го року, вже за Словацького штату. По роспаді Чехословацькой републикы у 1939-ім році ся гімназія дістала до немилоисти фашістичной державы, єпископ Гойдіч дві класы переніс до своей резіденції а далшы дві до арендованого дому. І назва школы ся змінила. Од школьского року 1939–1940 то была Грекокатолицька руська гімназія. По войні школа зясь дістала нову назву – Штатна руська гімназія.

В 1953-ім році в рамках реформы чехословацького школства гімназія про Русинів зникла. Єй послідні класы были приєднаны ку Єденадцятьрічній середній школі з навчалным языком словацьким, но руський язык в тых класах був змінені на український. Од року 1956 была гімназія з'єдинена із основнов школов. Школьскій рік 1957–1958 значів про школу далшу трансформацію, кідь із ньой выникла III. Єденадцятьрічна середня

школа у Пряшові а од року 1961 то была Середня обще-освітня школа. Наконєць од року 1969 то была окрема Гімназія Тараса Шевченка із навчалным языком українським і окрема основна школа. Днесь є то знова З'єдинена основна школа і гімназії Тараса Шевченка із навчалным языком українським.

Перед двома роками Містна організація Русиньской оброды на Словацьку в Пряшові обернула ся своїм писмом на сучасного зряджователя школы, котрым є Пряшівскій самосправный край зо жадостьов, жебы на школі, котра выникла як школа про Русинів, де все ходили і ходять головно русиньскы діти, были дозволены русиньскы класы, або ходем навчаня русиньского языка, історії і культуры. На писмо, на котре мала прийти ці уж позітивна або нег'ативна одповідь, доднесь Пряшівскій самосправный край не одповів. Зо закона має уряд обовязок одповідати до 30-ох днів.

Руська гімназія в Пряшові была перша гімназія в історії Русинів Пряшівщини. Пізніше выникла і гімназія в Міджілабірцях, котра ся по часі перенесла до Гуменного. Пряшівска гімназія выховала много абсолвентів, котры успішно залучили ся до живота сполочности. Ці ся до ньой даколи верне русиньске навчаня, зіставать вопросом. •

101 років тому в Талергофі...

2 МАЯ. — адресувати до нас треба: «An Lagerkommando», а не «Bewachungskommando». По о.Сенику пляцкомендантом остал якісий Поляк, але не надолго. По спеці, ліє. Зас являт ся комісія на челі з ґенералом, котрий з увагом выслушує делегатів бараків. Др Крушыньській складат скаргу, котра наводит страх на урядників і войсковых, котры тримают нас – як то ся гварит – в іжовых рукавицях. Мож сой представи – яке обуріня опанувало іх в однесію до нас. Ватылин просит поліпшати іджыня, бо каждого дня дают на полуденок варену ріпу і нич веце. Власти вербуют «добровольців» на фронт. Привозят з Грацу до лаґру 14 люди.

3 і 4 МАЯ. — Під квантанну ідут Махляй, Ковальській, Сухнацкій, Милько і інчы, вшыткых девятеро люди; на іх місце прибиват шестеро новых люди.

5 МАЯ. — Дезинфекция нашого бараку. Зас цугликаме ся зо своіма річами то з бараку, то до бараку; тотя робота заняла нам ціле пополудне. Як Жыди в пустыни странствуеме тіж зо шатра до шатра, а Бог знат, кільки іщы раз приде ся нам так скытати, а фактычі – дрібцяти на місци. Принимаме до нашого бараку Григория і Миколая Ґалів, і Федорка – Лемків.

6 МАЯ. — Зас 12 люди выїзджат до Грацу, серед них о.Отто. Днеска прибиват до нас санітарна комісія для перегляду бараку. В кантині мож купити значкы на листы, але під вымогом враз і купівлі листового паперя. Рекомендуваний лист коштує 74 гелеры. Єден селянин зо Званівкы (пов. Коросно), хоц был звільнений, в розпачы од почутых відомости, шмарил ся під потяг і лем на другій ден нашли його тіло.

8 МАЯ. — Другій реيون ізолюваний од першого пренісным огороджыньом, при котрым поставлены варты. Зас прибиват комісія з ґенералом. О.Савула пішол під квантанну.

7 МАЯ. — 89 люди з Терезина прибыло рано, поміщено іх в II реيونі лаґру. Євстахій і Роман Макар з Угерец Мінеральных одвиджуют в нашым бараку о.Григория Макара і розповідают о своїх перипетиях. Приходят до нас знаємы і парафіяне о.Макара, котры были в 2. а пак в 20. бараку. Транспорт терезинців розділено на дві ґруппы; єдну – интернуваных, котры мусят остати в лаґрі, а другу – тых, што розошлут до ріжных місц під надзір поліції.

ТЕОФІЛЬ КУРИЛЛО

Дневник Лемка з Талергофу

(Лемківській Річник 2004, з великоруского языка перевол Петро Трохановській)

Продолжання

Богдан Гамбаль
gambal@lem.fm

На знімці: інскрипція
на устьянськым памятнику
(фот. Богдан Гамбаль).

1 Славний совітській дисидент, Владимір Буковскій, в автобіографічній книжці «І вертат вітер» пише про тактику, хоснувану нечисленными антикомуністичными діячами в 60. і 70. роках минулого століття. Отже, ей основом были два атрибуты. Перший – то печатка на документі, другій – монумент. Печатка могла быти хоц-яка, зато памятник – найвызначнійший з можливых. Найліпший такій, якій был поставлений в чест так визначного героя, котрий был бы чествуваний так соспільством, як і тоталітарными властями.

В комунізмі, в векшынї зіндоктринувана гормонада жыла, визнаючи конформізм та опортунізм. Не протиставляла ся властям. Была за згодом, єдністю і помагала діганяти назначеных ворогів – кулаків, спекулянтів, буржуїв, або тых, што вірят в Бога на небі. Десятки мільйонів совітських громадян было членами ком-партії, інчых комуністичных організацій (напр. Комсомолу) і соток других меньшых, підпераючых систем, організацій. В пропаганді і практичных діянях такой вшыткы підперали власти, котры одплачали ся, бесідуючы слоганы про щестя робочой клясы, та диктатуру пролетаріату, приділяючи кождому совітскому човекови платы на мінімум егзистенції. Уряд пролетаріів самособом ведений мал быти не прямо нима сама, лем більше достойными і компетентными політруками, безпеком, силовиками та комуністичном номенклятуром.

Власти робили вшытко, жебы записаных в совітській конституції громадских свобід ніхто не

придумал хоснувати. І лем найменше численны члены опозиції рішыли побороти совітску систему якбач ей власным оружием. Хотіли заманіфестувати свої погляды, постулаты і присутність. Лем же право до явного існування і маніфестування не мали звиклы люде, а выключно комуністы зо своїма сопутниками. Вшыткы пробы незалежных згромаджынь были одраз насильно розганяны міліціантами, а їх участники биты і арештуваны. Прото плян російских дисидентів зосереджал ся на хытрій думці. Демонстрация антисовітского змісту буде одкрыто зазначена в другым ряді. В офіційно поданым першым ряді, нагодом до групування ся люди буде складаня квітя при памятнику даякого визначного артисты. Буковскій з камаратами мали пасию складати квітя під московскым памятником Александра Пушкіна.

Бодай кус культурний і чутливий человек і днес признат, што гонорувати в тот спосіб великого російского поету то поступок честний, правий і вартаючий підпоры вшыткыма. Товды тіж, дисиденты рахували на підпору культурных совітських люди, жебы акцію зробити явном, офіційном та толеруваном властями. Так, наприклад, місцевому одділію совітських жен давали вопрос, ци російскы жены дозволят групі ентузіястів поезії передати квітя Пушкінови? Совітскы жены не могли мати нияких застережынь до Александра Пушкіна, та на прошыню о згуду били свою організаційну печатку. Офіційний папір был, мож было го представити міліції, коли тота хотіла бы забарати ся за доказаня провідной силы народу і протидіяти згромаджыню.

Печатка на бумажці та квітя выкликували дезорієнтацію тоталітарных власти. І о того в тым вшыткым найбільше ходило. Тых пару російских дисидентів, котры бороли ся з системою, незгаждали на комунізм і на тотальну індоктринацию, придумали спосіб – схоснувати державну бюрократию, жебы ей саму осміштыти і досягнути своїх досправдовых цілів.

2 В самым центрі славного лемківского села – Устя Руске (днес Устя Горлицке), стоїт выгесаний з граніту призматичний вельостінник. Побудуваний был завдяки ініціативі Павла Стефановского, Михала Доньского та інчых лемківских діячів. Памятник запроєктувал і зреалізувал Григорий Пецух – артиста родом з Фльоринкы, а одкрытий был 22. липця/юлия 1963 р. – в ден комуністичного державного свята – праздника Народной Польщы. Одбыло ся тото при демонстраційній вельотисячній лемківській присутности. На одкрытя зыхали ся Лемкы з Лемковины, з выгнаня, Америкы, Совітского Союза, Чехословації, жебы зазначыти свою присутність на Лемковині – забраній земли, з котрой лем парунадцет років перше векшына з них выхала, або была насильно выселена і розметана по світі.

Хоц памятник має оригінальну артистичну подобу і єст надзвычайні уданым высмакуваным твором, днес горозит му знищыня, розобрания і здевастування, согласно записам закону, схваленого польскым Соймом дня 1. квітня/апріля 2016 р. А вшытко тото з причыны поміщеної на ним інскрипції.

Устьянске упам'ятованя было поставлене офіційально в чест «погыбшым в борбі з окупантом партизанам НГ-НА охотникам советской армії і польского войска з Лемковины 1939–1945». Так точно звучыт напис на таблиці в лемківскым і польскым языках. Устава з 1. квітня/апріля 2016 р. має наголовок – про заказ пропагування комунізму або іншого тоталітарного систему в назвах будинків, объектів і інсталяцій публичного хоснування. За пропагуючы комунізм признає ся назвы, одкликуючы ся до люди або організацій, подій, ци дат, символізуючых репресійны, авторитарны і несuverенны уряды в Польщы в роках 1944–1989. Народна Гвардия і Народня Армія, котры были партизантскыма групами, організуваныма польскыма комуністами і совітском агентуром, медже інчыма на Лемковині, мала задачу не лем бороти ся з німецькыма окупантами і їх коаліціянтыма – ріжными творами українських фашистовских коляборантів, але головно ввєсти комуністичны уряды. Прото в Польщы оддавна не сут они чествуваны. Червена Армія тіж не єст, бо хоц освобидила Польщу од фашистів, то принесла нове комуністичне зневоління і антидемократичны совітскы взірці, в тым чыслі подібно і депортації, як спосіб розвязування національной політики.

3 Багаж польской і лемківской національной памяти – в припадку описуваных памятникowych подій – не сходит ся. Для

польских державных власти обеліск в Устю Рускым єст быти може невартаючым захованя спомином з часів пропагування комунізму. Для Русинів з Лемковины протівні – єст символом антитоталітаризму і жертвенной борбы о высвободжыня ся спід німецькой окупації, а дале спід українізаційной домінації. Лем завдяки пригаданю можливого в тамтым часі упам'ятованя Лемкы могли по вельох роках явно маніфестувати лемківску достоменність і свое істнування. Прото доднес для Лемків остає тот монумент спомином головно той надзвычайной події, котра одбыла ся в Устю Рускым 22. липця/юлия 1963 р. Штопрадва, ініціатор будовы монументу – Михал Доньскій, был досправды комуністичным партизантом з Лемковины, а дуже Лемків, хоц были польскыма громадянами, было так званыма «добровольцями» – примусово мобілізуваныма до Червеной Армії, то лемківскоязычній напис засвідчат про другы іщы мотивації, котрыма ся керували товды лемківскы діячы. Я виджу гев пробу заграния на носі інчій організації, підпорительці комуністичного систему в Польщы – Українського Соспільно-Культурного Товариства.

Зміст інскрипції, так як в дисидентів печатка од союзу совітских жен, мал хоронити лемківску ініціативу перед інтервенційом в польских урядах націоналістично-комуністичных апаратчыків з УСКТ. Лем пару років скорше одшмарили они вшыткы лемківскы етнічны постулаты і розвязали тзв. «лемківску секцію», жебы за вшыткы роки свого істнування діганяти лемківских сепаратистів. Систематичні бльокували покликания незалежной лемківской соспільной організації і непрестанно квестійонували людске право до ей покликания. Українці, згрупуваны в УСКТ, пыльнували своїх інтересів, а політичне домінування над Лемками, та українізация, были їх головным ідеологічным програмом. Не думали стратити організаційний монополь і варували не допустити до нияких автономічных русинських стремлінь – головно в просторі шкільництва, медій і хоснування літературного лемківского языка в кодифікуваній версії. Покровительство комуністичных формацій і совітской армії на памятнику в Устю Рускым дезорієтувало українських підпорителів тоталітарной системы. Дало алібі Лемкам, жебы діганячы тзв. «лемківского сепаратизму» не приложыли своїх пальців до організації приведенной події.

А спомянутя добровольців з Червеной Армії повинно і днес хоронити тот памятник перед знищыньом. На жаль, завдяки несправедливому праву – не хоронит.

Прото уж днес треба тым здружыням і особам, котрым дорога єст етнічна достоменність Лемків, Русинів, жебы старали ся на тото, най бы устьянскій памятник з таблицьом, на котрій вырыта єст інскрипція в русинськым языку, был сохранений як част лемківского культурового доробку поколінь і їх борбы з тоталітарными системами ХХ століття.

Заохочам до поважання лемківских історичных цінности і тых памятників, котры засвідчат про право каждого народу до самостановління – до продолжання національной русиньской памяти. •

Програм як проблем

Словацьке верейноправне Rádio Slovensko тот тыждень в середу зробило зо своїм політичним модератором Мартіном Стріжинцом живу дискузію, на котру був запрошений новий уповномочений влади про народностны меншыны і етнічны группы, номінант партії Most-Híd, Ласло Буковскі. Ку ньому радіо хотіло як співдискутера дакого за Русинів, і так Округлий стіл Русинів Словенська до дискузії післав свого председу Мілана Піліпа. Кідьже радіо не збило про уповномоченого найкомфортніший крок і не заклиало до дискузії представителя мадярської меншыны, із котрой сам походить, і так бы собі могли приятельскы побісидовати і еден другого підпорити, а запрошений був представитель Русинів, бісида вказала, же найвешкым проблемом меншын може быти програм.

Не буду ся позаставльовати над тым, же новий уповномочений мусив тяжко ловити у памяти, кідь го модератор попросив, жебы выменовав

вшыткых тринадцять народностных меншын, котры суть на Словенську вызнаны, і кібы не было Піліпа, котрый го быстро доповнив, може бы з того было «faux pas» в живім ефірі. Колега мі бісидує, же кідь хочеш умовчати священника, дай му выменовати вшыткых дванадцять аспостолів. Священик такый вопрос якбач не чекать, і кідь ньому прийде, є то трапління. Так даяк то буде може із вопросом про уповномоченого. Но в дискузії были омного важнішы моменты, котры што-то повіли о напрямі нового уповномоченого.

На вопрос модератора, шго є таке найосновніше, што бы требало такой рішыти односно проблемів народностных меншын, Буковскі одповів, же не є нич аж таке важне, шго бы требало такой рішыти. Як і Піліп в дискузії повів, і было то повторяно вже мліонраз, Словакія є державов, котра доднесь не має закон о народностных меншынах і так не є еден комплексный закон, де бы было встановлене

« Покля Піліп доказав перекрочіти «тінь Русинства» і бісидовав вешкынов о проблемах обще, значіть не бісидовав лем з погляду Русинів, а з погляду меншын, Буковскі не доказав перекрочіти «тінь номінанта» партії Most-Híd і векшынов бісидовав лем того, што собі може каждый прочітати в програмі партії, ці владнім програмі »

вшытко тото, які мають меншыны права і обовязкы, які мають гаранції. І так собі каждая владна ґарнітура може мініти і керувати з меншынами так, як їй то пасує, або, ліпше повіджено, яке «тепле» має одношіня ку меншынам. Ніт, не вірю тому, жебы то Буковскі, котрый сам вже робив на уряді уповномоченого, не знав. Скоріше думам, же проблемом є, же такый закон до Програмового выголошіня влади Словацькой републіки не протисла ани партія Most-Híd, і так о нім уповномочений не говорив. Но вопросом не было, што протисла до програмового выголошіня партія, котра го номіновала, але што є найосновніше, што бы требало такой рішыти. Окрім того, є много далшых справ, із котрыма бы і без закона требало рушати такой.

Навспак, новий уповномочений, як із великого букваря, декламовав у ефірі точно тото, што мала партія Most-Híd у своїм програмі перед выборами, і што доказала і протиснути до Програмового выголошіня влади. Дізнали сьме ся, же конечно будуть двоязычны табліці і на желізничных штаціях. І же то не буде добре лем про Мадярів, бо такы табліці будуть мати і Русины, ці Українці (де тоты українскы табліці будуть, не знам, бо чісла Українців не пустять). Я сам

ем зато, жебы двоязычне означіня было всядьль, на вшыткім, де жые народностна меншына і сповнять перцентуалны условії ку тому, жебы там тоты означіня были. Лемже, проблем є в тім, же желізниця была головно агендов мадярських активістів, і кідьже Most-Híd, ці уж ся тому бранить або ніт, першорядо тискать на пожадавкы словацькых Мадярів, взяв то як пункт, котрый мусить быти рішений такой, бо то є проблем меншын. Реальность є але дакус інша.

Мадярям на Словакії, головно зато, же їх є вельо, но і зато, же за нима силно стоїть їх матерська держава, доста добрі, наприк вшыткому, функціонує їх культурный живот. Їх діти ся спокійно учать у мадярських школах од матерської аж по універзіту. Нихто інший таке дашто выбудоване не мать. Українцям, котры то мали дякуючі демагогії на Русинах, ся то роспадати і зараз так само не будуть мати нич. Русины суть на тім в тій проблематіці бідні, дало бы ся повісти, же аж нияк. І то є проблем, котрый треба рішыти. Бо хто буде жадати тоты табліці, кідь не будуть порішены основны справы, котрых нерішіня ся поступом часу може вказати і на асімілації Мадярів, нелем інших меншын. Лемже, так як уж было спомянута – закон о меншынах в програмі не є, зато не

є основный. Желізниця в програмі є, наведе то грає на мадярську струну, зато з того треба зроби́ти тему.

Так само міджі справы, які ся будуть рішыти подля слов уповномоченого, є заснованя державного фонду, із котрого буде фінансована культура народностных меншын. У фондї бы мало быти веце грошей і меншыны самы бы рішыли, як тоты грошы розділити. В порядку. Но знова є то о тім, же є то пункт із програму партії Most-Híd, котрый партія протисла до владного програму. Є то пункт, котрый, покля бы ся фонд зрядив такым способом, із такыма правилами діліня про окремы меншыны, як Most-Híd хотів іщі перед выборами, у вопросі найвекшого нароснутя обему грошей поміг бы головно Мадярям. Аж Піліп звернув увагу на то, , же фонд, або будьшто інше буде, є будучность, котра може быти хоцьяка, но лем будучность. І проблемом днесь не є фонд, але то, же ся не дотримує роздільованя грошей, котре было схвалене, лем жебы хтось не плакав, же має мало, і кідь веце подля приятых условій не мать право мати і бере ся так із грошей тым, в тім чіслі і Русинам, котры право на векшы грошы реално мають. Но, програм є програм, і тот не пустить.

Діскузія вказала барз основны справы. Покля Піліп доказав перекрочіти «тінь Русинства» і бісидовав вешкынов о проблемах обще, значіть не бісидовав лем з погляду Русинів, а з погляду меншын, Буковскі не доказав перекрочіти «тінь номінанта» партії Most-Híd і векшынов бісидовав лем того, што собі може каждый прочітати в програмі партії, ці владнім програмі. Но реалны проблемы і пожадавкы меншын не суть владным програмом, ани програмом партії. В многих пунктах програм може быти одторгнутый од реалности. Треба вірити, же діскузія Буковского з Піліпом ходем дакус одкрыла очі новому уповномоченому, жебы доказав перекрочіти політічну номінацію і властне походжіня, жебы діскутовав з меншынами і на основі того робив свою агенду. Бо покля уповномочений не буде тискати на тото, што суть досправдовы проблемы меншын, а буде тискати лем на нам знамый політічний програм, потім ся може легко стати, же найвекшым проблемом меншын буде програм, котрый не має амбіцію рішыти тото найосновніше, на хосен вшыткых меншын. •

Події в найблизшым тыжні:

1

02.05.2016

«Варштаты в Низкым Бескіді» – стріча з пчолярьом в Гладышові Гладышів, 11.00 год.

То подія, організувана Стотаришыньом «Товариство з Низкого Бескіду» ведно з Гмінным Осередком Культуры в Устю Рускым, на котрій гостьом буде пчоляр Казимір Мадзуля.

02.05.2016

«Варштаты в Низкым Бескіді» – прогулька по Лемковині Білична, 16.00 год.

Последній пункт варштатів - прогулька з неістнюючого уж села Білична через лемківскы лісы. Організаторы: Стотаришыня «Товариство з Низкого Бескіду» ведно з Гмінным Осередком Культуры в Устю Рускым.

2

3

04.05.2016

Семинар о лінгвокультурології Русинів в Пряшові Засідальня Consilium maius Ректорату Пряшівского Університету, 13.00 год.

В рамках 36. Наукового Семінара Карпаторусиністики, з выкладом на тему «З лінгвокультурології Русинів» выступит проф. Осиф Сіпко з Інституту русицистики Філософичного Выділу Пряшівского Університету в Пряшові. В програмі находит ся тіж презентация найновшых выдань з карпаторусиністики.

4

04.05.2016

«Москва-Петушки» в ТАД, Театр Александра Духновича, Пряшів, 19.00 год.

07.05.2016

15. Русиньска забава в Братиславі Дім Культуры «Zrkadlový háj», Братислава, 20.00 год.

5

Забаву заграут група «Проблем», а попри тым будут присутных бавити: Фольклорний Ансамбль «Рутенія» та Народна Капеля «Рутенія», котры представлят дашто нове зо свого репертуару.

6

07.05.2016

«Москва-Петушки» в ТАД, Театр Александра Духновича, Пряшів, 19.00 год.

Скоропис

а враз з ньом позитивны і неґативны стереотипы. Зо стереотипами єст ріжні. Тых першых єст о вельо меньше, бо більшіст люди барже ся зацікавит тым, же голова мала бы мати зо дві-три головы, або жадной, як тото, же голова мат лем єдну голову. При тым, не каждый мат потребу ясно експонувати, ци єст білий, ци чорний. Жебы мя дахто злі не понял, не іде мі о кольор скоры, лем о речене експонуваня – дакому ліпше быти сірым. Товды, залежні од політичної конюнктуры, і до білого, і до чорного – єдна дорога.

Демко Трохановскій
demko@lem.fm

Давно тому (іщы давнійше як в марци т.р.) єдны науковці, в рамках науковых досліджынь, рішыли выдавати газету. Мала она інформувати лем о добрых новинах. Не тяжко ся додумати, же мало хто хотіл читати журнал без вісти о авіякатастрофах, скандалях, землетрясіню, вбивствах і інчых планнх подіях. Протиставний експеримент зробили інчы науковці, котры выдавали на потребу досліджынь таку газету, в котрій ани єдна буква не была змарнувана на позитивну віст. Тота выходила долше, але і она не мала бы обставин, жебы долго втримати ся, кед бы вошла на свобідний рынок. Може здавало бы ся, же мікс позитивных і неприемных новин оддає нашу натуру, жыют іщы на світі такы люде, што хотіли бы читати лем добры новины. Возме сой для приміру інчу, як выже приведену, голову. Тота же голова на фейсбуковій групі «Лемковина» написала, же «Талергоф і сівовики то головний спосіб будуваня Твоіма [зворот до фейсбуківича] ідеологічныма приятелями неґативного образу Українця» (тлумачыня моє, хоц не знам, з якого то языка). Стрясло мя, бо на скоро прочытал ем тото речыня, же ішло о «неправильний образ». А вказало ся, же то лем «неґативний образ». Уфф, треба більше спати, бо человек не знат, што читат.

Обіцял ем, зато вертам, хоц аж в тым абзаци. Здібністю рецензувати фільмы, котры іщы не накручены, гонорує ся підписана під резолюційом нова голова горлицкой організації, споминаючы медже верхньом і нижньом частю гамбургера о фільмі «Волынь» Войцеха Смажовского (вийде осіню 2016). Подібно його акция має ся розгравати деси на Волыню, але ніхто того не потвердил, бо продуценты стережут вшиткых інформацій, звязаных з екранізаційом. Друге, о што боїт ся голова, же має тыкати польско-українських реляцій в сороковых роках минулого столітя. Широкий розмах має тота організація, репрезентуюча Україців з Лемківщыны. Але, але... Кед спомнеме сой ей влонишній успіх, потверджений документом Міністерства Середовиска Польской Республики, коли нашла лемківскы лісы в підляшкым воєвідстві – вшитко пояснене. За новом кодифікаційом – Волынь то тепер середня «Лемківщина». Зато, ачий находит ся в центрі увагы.

Деси-м стратил, або призабыл, але што ся одвлече, тото не втече. Хоц тота інформація то сухар, зсохнений як трава вчас літньої долготырваючої спекоты (місяц в днешнім інтернетовым світі рахує ся як тисяч років тому столітя), уйко Гугль, або тета Гамбокнижка все нам припомнут дашто файне до Скоропису. Давно, давно тому, т.є. в марци того рока, горлицка українська організація, котра в назві хоснує лемківскій етнонім (не все, а лем товды, коли треба, напр. вчас внескуваня о державны грошы), на своїм засіданю выдала документ, адресуваний до соймовой комісії од меншын, з копіюм до «всіх і вся». В своїм писмі застарана єст м.ін. о властиве модеруваня історичной політики зо стороны власти польской державы взлядом... но кого? Уж поясням, бо то не такє ясне. Найперше читаєме о «сигналах зо стороны меншынових середовиска», потім о історичных місцях памяти «єдної і другой стороны», пак о спільным креуваню «сторонами і медиями історичных героів», жебы, завершаючы письмо до соймовой комісії, выголосити просьбу о дискусію на тему спомнених проблемів з участю «нашого середовиска». Незаправлений чытач (што видно было в фейсбукowych коментарях) здурніл одраз, бо не знат ся на маркетингу і старым маркетинговим тріку «на гамбургера» – обудувати інформацію крас выпеченом булочком, вштуряючы до середины свое (т.є. тото, чого на перший взгляд не видно). О Лемках – хоц в тым примірі то може і добрі – організація, котра має іх з назвы об'єднати, не споминат. О історичній політиці і Лемках – тіж ніт. Зато вельо застараня видно в плянуваній на осін 2016 р. премемері фільму «Волынь» і польско-українських односинах. А о тым – два абзаци ниже...

По правді, ани ся не чудую, же Об'єднаня Лемків не все хоче за барз експонувати свій ідеологічний профіль. Далекій ем, жебы оцінювати, хто ся кым чує, бо то право і воля каждого человека. Ани ніч мі до того, же, може і «тріком на гамбургера», мало не 10 років представником – подібно же лемківской етнічної меншыны – в Спільній Комісії Уряду та Национальных і Етнічных Меншын менувала ся голова той організації. Коли ти дают – бер, кед бют – втіч. Лем же тото вшитко єст барже по-komplікуване. Принимаючы українську достоменніст, хотіл-не-хотіл приняла цілий багаж української історії,

«ЛЕМКО» – газета для народа – за 1913 р.

Христос Воскрес!

Христосъ Воскресъ! дзвоны голосятъ,
По вшиткыхъ хыжахъ радость розносятъ!
Най же одъ гнеска радость тревае,
Любов и втѣха до насъ сплывае.

Христосъ Воскресъ! Найже воскресне
І въ нашихъ хыжахъ свѣтло науки,
Мы жыйме въ згодѣ любме другъ друга,
Жыйме безъ всякой згрызы та муки.

Христосъ Воскресъ, Любимы Братя
Привѣтъ вамъ щырий другъ засылае
А вашу працю на вашихъ поляхъ
Най Господъ Богъ вамъ благославяе.

Христосъ Воскресъ, Сердечны друзья
Любте другъ друга разомъ ставайте
А при тимъ Книжку, Газету, Лемко,
По вашихъ хыжахъ радо чытайте.

Написавъ С. Т. Рогоць
молод. з Лося.

ФАФРИНДЯ І СКОНФІСКУВАНЕ

Любимы братя, сердечны друзья...

Богдан Гамбаль
gambal@lem.fm

ЕВАНГЕЛІЕ ОТЪ ІОАННА,

глава І. зачало І.

Въ началѣ бѣ Слово, и Слово бѣ у Бога, и Богъ бѣ Слово...

Сей бѣ искони у Бога.

Вся тѣмъ быша, и безъ него ничтоже бысть, еже бысть.

Въ томъ животъ бѣ, и животъ бѣ свѣтъ чловѣкомъ, и свѣтъ въ тѣмѣ свѣтитса, и тѣма его не обятъ.

Бысть чловѣкъ посланъ отъ Бога, имя ему Іоаннъ, сей прійде въ свидѣтельство, да свѣдѣтельствуеть о свѣтѣ, да вси вѣру имуть ему.

Не бѣ той свѣтъ, но да свѣдѣтельствуеть о свѣтѣ.

Бѣ свѣтъ истинный, иже просвѣщаетъ всякаго чловѣка грядущаго въ мѣръ.

Въ мѣръ бѣ, и мѣръ тѣмъ бысть, и мѣръ его не позна.

Во своя прійде и свои его не пріяша; елици-же пріяша его, даде имъ область чадомъ Божиимъ быти, вѣрующимъ въ имя его.

Иже не отъ крове, ни отъ похоти плотскія, ни отъ похоти мужескія, но отъ Бога родишася.

И Слово Плоть бысть, и вселися въ ны, и видѣхомъ славу его, славу яко единороднаго отъ Отца, исполнь благодати и истины.

Іоаннъ свидѣтельствуеть о немъ и воззва глаголя: сей бѣ, егоже рѣхъ, иже по мнѣ грядый, предо мною бысть: яко первѣе мене бѣ.

И отъ исполненія его мы вси пріяхомъ, и благодать возблагодать.

Яко законъ Моисеемъ данъ бысть, благодать-же и истина Іисусъ Христомъ бысть.

